

**TEMIR YO‘L TRANSPORTIDA XAVFSIZLIKNI TA‘MINLASHNI HUQUQIY
TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI: MA‘MURIY-HUQUQIY YONDASHUV****Alixonov Bexzod Nizamidinovich****Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi****Telefon: +998901326556****allixonbexzod@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.20527276>**

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlashning huquqiy tartibga solish mexanizmlari, xususan ma‘muriy-huquqiy yondashuv tahlil qilinadi. Maqolada transport xavfsizligi tushunchasi, jamoat xavfsizligini ta‘minlashning huquqiy va tashkiliy asoslari, xalqaro tajriba hamda milliy qonunchilikdagi amaliy mexanizmlar yoritilgan. Shuningdek, maqolada temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlashning samarali huquqiy mexanizmlarini ishlab chiqish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

KALIT SO‘ZLAR: temir yo‘l transporti, transport xavfsizligi, jamoat xavfsizligi, huquqiy tartibga solish, ma‘muriy-huquqiy mexanizm, xavf va tahdidlarni oldini olish.

Xavfsizlikni ta‘minlash zamonaviy transport tizimlarida eng muhim ijtimoiy va huquqiy masalalardan biridir. Temir yo‘l transporti katta miqdorda yo‘lovchilar va yuklarni tashiydi, shu sababli xavfsizlikni ta‘minlash nafaqat texnik, balki huquqiy va ma‘muriy choralarni talab qiladi.

Temir yo‘l transporti transport tizimining eng muhim qismlaridan biri bo‘lib, iqtisodiy, ijtimoiy va strategik ahamiyatga ega. Shu sababli, temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlash davlatning asosiy vazifalaridan hisoblanadi. Transport xavfsizligi yo‘lovchilar, yuklar, transport vositalari va infratuzilmaning xavfsizligini kafolatlovchi tizimli faoliyatdir.

O‘zbekiston Respublikasida temir yo‘l transportida xavfsizlikni tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazaning shakllanishi 1991-yildan boshlangan. Mazkur jarayonda xalqaro tajribani o‘rganish, milliy qonunchilikni takomillashtirish va xavfsizlikni kompleks ta‘minlash masalalari markaziy ahamiyat kasb etadi.

Maqolada temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlashni huquqiy tartibga solish mexanizmlari tahlil qilinadi, xususan ma‘muriy-huquqiy yondashuv asosida amalga oshiriladigan chora-tadbirlar, vakolatli organlarning roli va xalqaro tajriba ko‘rib chiqishni maqsadga muvofiq deb hisobladik.

Transport xavfsizligi transport vositalari, inshootlar va yo‘lovchilar xavfsizligini ta‘minlash, transport jarayonida yuzaga keladigan xavf va tahdidlarni oldini olish hamda jamoat tartibini saqlashni nazarda tutuvchi kompleks tizimdir. Temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlashning asosiy vazifalari yo‘lovchilar, yuklar va bagaj xavfsizligini ta‘minlash; transport infratuzilmasining butligini saqlash; transport jarayonida yuzaga keladigan tahdid va xavflarni bartaraf etish; normativ-huquqiy hujjatlar va xalqaro standartlarga rioya qilish kabilardan quyidagilardan iborat:

Ma‘muriy-huquqiy yondashuv transport xavfsizligini ta‘minlashda davlat boshqaruv organlari vakolatlarini, nazorat mexanizmlari va profilaktik choralarning huquqiy asoslarini o‘z ichiga oladi. Ushbu yondashuv vakolatli davlat organlari tomonidan transport xavfsizligini tartibga solish, xavfsizlikni ta‘minlovchi subyektlarning huquq va majburiyatlarini belgilash, transport vositalari va inshootlar xavfsizligiga oid standart va qoidalarni joriy etish, huquqbuzarliklar va xavflarga qarshi nazorat va javobgarlik mexanizmlari kabi elementlarni o‘z ichiga oladi.

O‘zbekiston Respublikasida temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlash O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi asosiy huquqiy hujjat sifatida fuqarolarning xavfsizligini kafolatlaydi;

“Temir yo‘l transporti to‘g‘risida”gi Qonun transport jarayonidagi xavfsizlikni ta‘minlash bo‘yicha asosiy vazifalarni belgilaydi; “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonun transport obyektlarida jamoat xavfsizligini ta‘minlash va huquqbuzarliklarni aniqlash vakolatlarini belgilaydi; Temir yo‘l ustavi va Texnik reglamentlar poyezd harakati, yuk va yo‘lovchi tashish qoidalari va xavfsizlik standartlarini tartibga soladi. Vazirlar Mahkamasi qarorlari temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlash bo‘yicha maxsus normativ-hujjatlarni belgilaydi. bir qator normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi. Ushbu hujjatlar transport xavfsizligi sohasidagi amaliyotni tartibga solish, vakolatli organlarning faoliyatini muvofiqlashtirish va xavfsizlikni samarali ta‘minlashga xizmat qiladi.

Xavfsizlikni ta‘minlashda UIC Safety Guidelines temir yo‘l transportida xavfsizlikni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish bo‘yicha tavsiyalar, SOLAS (IMO, 1974) transport vositalari xavfsizligi va yo‘lovchilarni himoya qilish prinsiplari, OECD Guidelines for Transport Safety transport xavfsizligini oshirish va xavf-xatarlarni minimallashtirish tavsiyalari xalqaro normalar muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Xalqaro normalar milliy qonunchilikni takomillashtirish va transport xavfsizligini oshirishga xizmat qiladi.

Temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlashning ma‘muriy-huquqiy mexanizmi vakolatli organlar va ularning funksiyalari (ichki ishlar organlari, transport vazirligi va temir yo‘l korxonalari), nazorat va inspeksiya choralari (transport vositalari, yuk va yo‘lovchilarning xavfsizligini nazorat qilish), huquqiy javobgarlik mexanizmlari (huquqbuzarliklar aniqlanganda javobgarlik choralari qo‘llash), profilaktik tadbirlar (jamoat xavfsizligini ta‘minlash, jinoyat va huquqbuzarliklarning oldini olish) quyidagi elementlardan iborat.

Mazkur mexanizm transport jarayonida xavfsizlikni ta‘minlashning tizimli va kompleks yondashuvini tashkil etadi.

Milliy va xalqaro normalarni uyg‘unlashtirish borasidagi tahlilimiz shuni ko‘rsatadiki, milliy qonunchilik transport xavfsizligini ta‘minlashning asosiy mexanizmlarini belgilaydi, xalqaro normalar xavfsizlikni kompleks tizim sifatida tartibga soladi, amaliyotda milliy va xalqaro normalarni uyg‘unlashtirish xavfsizlikni samarali ta‘minlaydi. Shu munosabat bilan, maxsus qonun yoki hukumat qarori orqali transport xavfsizligi organlarining vakolatlari va javobgarligini yanada aniq belgilash tavsiya etiladi.

Temir yo‘l transportida xavfsizlikni huquqiy tartibga solish mexanizmlari ma‘muriy-huquqiy yondashuv asosida amalga oshiriladi. Mazkur mexanizm vakolatli organlar, nazorat, javobgarlik va profilaktik choralarni o‘z ichiga oladi. Milliy qonunchilik va xalqaro normalarni uyg‘unlashtirish orqali transport xavfsizligini oshirish, yo‘lovchilarni va yuklarni himoya qilish, jamoat tartibini saqlash samaradorligi ta‘minlanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 1992.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Temir yo‘l transporti to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 1999.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 2017.
4. O‘zbekiston Respublikasi Temir yo‘l ustavi. Toshkent, 2002.
5. Vazirlar Mahkamasi qarorlari: “Temir yo‘l transportidan texnik foydalanish va harakat xavfsizligini ta‘minlash qoidalari”, Toshkent, 2015–2022.
6. Poleshchuk L.A. Transportnaya bezopasnost’: pravovye aspekty i administrativno-pravovoe regulirovanie. Minsk, 2015.

7. International Union of Railways (UIC) Safety Guidelines, Paris, 2018.
8. SOLAS (IMO, 1974).
9. OECD Guidelines for Transport Safety, 2020.
10. Bekmurodov R. Transportda jamoat xavfsizligini ta'minlash: huquqiy va tashkiliy jihatlar. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021.